

УДК 504.5:911:005.3:351.824.11:35.073.6:347.218.1(477)

**ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ СТАЛОГО ВИКОРИСТАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ
РЕСУРСІВ ПРИРОДНО-ГОСПОДАРСЬКИХ СИСТЕМ**<http://orcid.org/0000-0002-7142-4308>

Горошкова Лідія Анатоліївна, професор кафедри підприємництва, менеджменту організацій та логістики Запорізького національного університету, д-р. екон. наук, доцент, академік Академії економічних наук України, goroshkova69@gmail.com, +380674581067

<http://orcid.org/0000-0002-9983-9062>

Хлобистов Євген Володимирович, професор кафедри екології Національного університету «Києво-Могилянська академія», д-р екон. наук, професор, ievgen.khlobystov@ukr.net, +380662210199

<http://orcid.org/0000-0002-9918-5412>

Трофимчук Вікторія Олександрівна, с.н.с Інституту телекомунікацій та глобального інформаційного простору НАН України, канд. екон. наук, trofymchuk.v@pg.com, +380503107130

Lidiia Horoshkova, Doctor of economical science, Associated Professor, Professor of the department of business, management organizations and logistics, Zaporizhzhia National University

Ievgen Khlobystov, Doctor of economical science, professor, professor of the department of ecology, National university of «Kyiv-Mohyla academy»

Victoriya Trofymchuk, Candidate of economical science, s.s.e. of Institute of Telecommunications and Global Information Space National Academy of Sciences of Ukraine

L. Horoshkova, I. Khlobystov, V. Trofymchuk, Financial mechanisms of sustainability use of territorial resources of nature-economic systems

In work is proved, that it is impossible to ensure sustainability development of the state without creation of conditions of sustainability development of administrative - territorial units on the basis of model, which components is to economic, social and ecological structure by. The proved necessity of a concentration of attention on an ecological component. Is shown, that one of major ecological-economic tools of nature protection activity in Ukraine are the ecological tax and tax for pollution of an environment. By results of the analysis of dynamics of the tax for pollution of an environment is established, that last years the volumes of emissions of polluting substances have decreased. Is established, that the increase of volumes of the ecological tax in the incomes of the local budgets in 2015 is connected to the beginning of decentralization and brought in changes in the Tax code. Is proved, that the delay of rates of growth of receipt of the ecological tax in the local budgets is by a consequence of inefficient system of filling of the budgets of the incorporated territorial communities (ITC) and local budgets. The estimation a level of development of the economic mechanism of regulation and stimulation rational nature usage is carried out on the basis of parameters of nature protection financing. The analysis of dynamics of change of volumes of the charges on protection of an environment is carried out. Is established, that the charges of the budget of Ukraine grow by protection of environmental natural environment annually, but rates of this growth reduce meaning by the inflationary factors. Is established, that there is a delay of rates of financing from the state budget with simultaneous increase of financing from the local budgets. It has given the bases to assert, that created ITC more is weighed concern to ecological politics and necessity of financing of nature protection measures. The interrelation between receipt of the ecological tax in the budgets and dynamics of the charges on nature protection measures is investigated. Is established, that dynamics of receipt of the ecological tax in the budget does not coincide with dynamics of the charges of the budget on protection of an environment. It testifies to imperfection regulating mechanisms of ecological politics, both on the equal states, and at a level of separate territories. The necessity of development of the methodological approaches to a substantiation of effective directions of realization of state politics in sphere of protection an environment at a level ITC, recommendations for their scientific support, development of a complex of measures on their introduction and improvement of working organization-legal base is proved. The analysis of dynamics both sources financing of the capital and current investments in protection of an environment is carried out. Is shown, that dynamics of rates of growth of the capital investments is astable, owing to what there are no cardinal changes of an ecological situation in the country. Is shown, that the rates of growth of

the current investments are insignificant, at a level of an official rate of inflation, which reduces their economic efficiency. The analysis of structure of sources financing of the capital and current investments in nature protection activity is carried out. The received results have confirmed the made conclusions concerning an inefficiency of state politics of realization of the capital investments in nature protection measures.

Горошкова Л.А., Хлобистов Є.В., Трофимчук В.О. Фінансові механізми сталого використання територіальних ресурсів природно-господарських систем

В роботі доведено, що сталий розвиток держави неможливо забезпечити без створення умов сталого розвитку її адміністративно-територіальних одиниць на основі моделі, складовими якої є економічна, соціальна та екологічна складові. Обґрунтована необхідність зосередження уваги на екологічній складовій. Показано, що одними із найважливіших еколого-економічних інструментів природоохоронної діяльності в Україні є екологічний податок та збір за забруднення довкілля. За результатами аналізу динаміки збору за забруднення навколишнього середовища встановлено, що останніми роками знизилась обсяги викидів забруднюючих речовин. Встановлено, що зростання обсягів екологічного податку у доходах місцевих бюджетів у 2015 році пов'язано із початком децентралізації та здійсненими змінами у Податковому кодексі. Доведено, що уповільнення темпів зростання надходження екологічного податку до місцевих бюджетів є наслідком неефективної системи наповнення бюджетів об'єднаних територіальних громад (ОТГ) та місцевих бюджетів. Проведена оцінка рівень розвитку економічного механізму регулювання і стимулювання раціонального природокористування на основі показників природоохоронного фінансування. Здійснений аналіз динаміки зміни обсягів видатків на охорону навколишнього середовища. Встановлено, що видатки зведеного бюджету України на охорону навколишнього природного середовища щорічно зростають, але темпи цього зростання нівелюються інфляційними чинниками. Встановлено, що наявне уповільнення темпів фінансування з державного бюджету з одночасним збільшенням фінансування з місцевих бюджетів. Це дало підстави стверджувати, що створені ОТГ більш виважено ставляться до екологічної політики та необхідності фінансування природоохоронних заходів. Досліджено взаємозв'язок між надходженням екологічного податку до бюджетів та динамікою видатків на природоохоронні заходи. Встановлено, що динаміка надходження екологічного податку до бюджету не співпадає з динамікою видатків бюджету на охорону навколишнього середовища. Це свідчить про недосконалість регуляторних механізмів екологічної політики як на рівні держави, так і на рівні окремих територій. Доведена необхідність розроблення методологічних підходів до обґрунтування ефективних напрямів реалізації державної політики у сфері охорони довкілля на рівні ОТГ, рекомендацій з їх наукового супроводу, опрацювання комплексу заходів щодо їх упровадження та вдосконалення чинної організаційно-правової бази. Проведений аналіз динаміки та джерел фінансування капітальних та поточних інвестицій у охорону навколишнього середовища. Показано, що динаміка темпів зростання капітальних інвестицій є нестабільною, внаслідок чого відсутні кардинальні зміни екологічної ситуації у країні. Показано, що темпи зростання поточних інвестицій є несуттєвими, на рівні офіційного рівня інфляції, що знижує їх економічну ефективність. Проведений аналіз структури джерел фінансування капітальних та поточних інвестицій у природоохоронну діяльність. Отримані результати підтвердили зроблені висновки щодо неефективності державної політики здійснення капітальних інвестицій у природоохоронні заходи.

Горошкова Л.А., Хлобистов Е.В., Трофимчук В.А. Финансовые механизмы устойчивого использования территориальных ресурсов природно-хозяйственных систем

В работе доказано, что устойчивое развитие государства невозможно обеспечить без создания условий устойчивого развития административно-территориальных единиц на основе модели, составляющими которой есть экономическая, социальная и экологическая составу. Обоснованная необходимость сосредоточения внимания на экологической составляющие. Показано, что одними из важнейших эколого-экономических инструментов природоохранной деятельности в Украине есть экологический налог и сбор за загрязнение окружающей среды. По результатам анализа динамики сбора за загрязнение окружающей среды установлено, что в последние годы снизились объемы выбросов загрязняющих веществ. Установлено, что возрастание объемов экологического налога в доходах местных бюджетов в 2015 году связано с началом децентрализации и внесенными изменениями в Налоговом кодексе. Доказано, что замедление темпов роста поступления экологического налога в местные бюджеты есть следствием неэффективной системы наполнения бюджетов объединенных территориальных общин (ОТО) и местных бюджетов. Проведена оценка уровень развития экономического механизма регулирования и стимулирования рационального природопользования на основе показателей природоохранного финансирования. Осуществлен анализ динамики изменения объемов расходов на охрану окружающей среды. Установлено, что расходы бюджета Украины на охрану окружающей естественной среды ежегодно возрастают, но темпы этого роста нивелируются инфляционными факторами. Установлено, что имеется замедление темпов финансирования из государственного бюджета с одновременным увеличением финансирования из местных бюджетов. Это дало основания утверждать, что созданные ОТО более взвешенно относятся к экологической политике и необходимости финансирования природоохранных

мероприятий. Исследована взаимосвязь между поступлением экологического налога в бюджеты и динамикой расходов на природоохранные мероприятия. Установлено, что динамика поступления экологического налога в бюджет не совпадает с динамикой расходов бюджета на охрану окружающей среды. Это свидетельствует о несовершенстве регуляторных механизмов экологической политики, как на равные государства, так и на уровне отдельных территорий. Доказана необходимость разработки методологических подходов к обоснования эффективных направлений реализации государственной политики в сфере охраны окружающей среда на уровне ОТО, рекомендаций по их научному сопровождению, разработки комплекса мероприятий по их внедрению и усовершенствования действующей организационно-правовой базы. Проведен анализ динамики и источников финансирования капитальных и текущих инвестиций в охрану окружающей среды. Показано, что динамика темпов роста капитальных инвестиций есть нестабильной, вследствие чего отсутствуют кардинальные изменения экологической ситуации в стране. Показано, что темпы роста текущих инвестиций есть незначительными, на уровне официального уровня инфляции, которая снижает их экономическую эффективность. Проведен анализ структуры источников финансирования капитальных и текущих инвестиций в природоохранную деятельность. Полученные результаты подтвердили сделанные выводы относительно неэффективности государственной политики осуществления капитальных инвестиций в природоохранные мероприятия.

Постановка проблеми. В умовах комплексного реформування українського суспільства, важливе значення має децентралізація влади, реформи державного управління та регіональної політики. Перелік запланованих реформ і програм розвитку держави міститься у відомому документі – «Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [1]. У цьому документі найголовнішими передумовами прогресивного поступу національного господарства визначені завдання забезпечення стійкого, динамічного зростання економіки екологічно невиснажливим способом і безпечного стану довкілля. Крім того, відповідно до Цілей Сталого Розвитку, адаптованих для України (2015 – 2030 роки) [2], сталий розвиток міст і громад є важливою задачею сьогодення.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Сучасними аспектами вирішення проблем розвитку територіальних громад та місцевого самоврядування займаються такі вчені, як Павлюк А.П., Олійник Д.І., Баталов О.А., Дацко О.І., Муркович Л. Л., Молодожен Ю.Б. та ін. [3-6]. Результати власних досліджень проблеми наведені в [7-15].

Виокремлення невирішених проблем, яким присвячена стаття. В умовах децентралізації потребує вирішення проблема сталого розвитку територій, основу якої поряд із економічною та соціальною складовими формує екологічна. Отже існує необхідність у формуванні організаційно-економічних механізмів і регуляторів процесу екологічної політики України в умовах децентралізації. Саме тому на особливу увагу заслугове проблема фінансування та управління раціональним природокористування на територіальному рівні.

Мета статті. Розробка фінансового механізму управління сталим розвитком природно-господарських систем на прикладі об'єднаних територіальних громад.

Результати дослідження. Сталий розвиток держави неможливо забезпечити без створення умов сталого розвитку її адміністративно-територіальних одиниць. Саме тому існує необхідність побудови моделі сталого розвитку об'єднаних територіальних громад (ОТГ).

Основними складовими цієї моделі, на нашу думку, є економічна, соціальна та екологічна складові. Проведеним аналізом доведено, що основна увага держави та науковців зосереджена на економічній та соціальній складовій. Верховна Рада у 2014 році прийняла зміни до Бюджетного та Податкового кодексів у напрямку зміцнення матеріальної та фінансової складової територіальних громад. Фінансова база соціальної сфери була сформована відповідно до норм чинного Бюджетного кодексу України (освітня, медична субвенції; субвенції на формування інфраструктури ОТГ; на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій; інших субвенцій та дотацій).

Одними із найважливіших еколого-економічних інструментів природоохоронної діяльності в Україні є екологічний податок та збір за забруднення довкілля (система відповідних фондів, що формуються на його основі).

Важливе значення для реалізації державної екологічної політики як на державному, так і на місцевому рівні має екологічний податок.

Екологічний податок – загальнодержавний податок, що включає надходження від викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення; надходження від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти; надходження від розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини; екологічний податок, який справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензій строк.

Відповідно до Бюджетного кодексу та Закону України «Про державний бюджет України», він розподіляється між державним і місцевим бюджетами в такій пропорції:

1) Державний бюджет: а) загальний фонд: 45% екологічного податку (окрім податку з радіоактивних відходів); 50% екологічного податку з радіоактивних відходів; б) спеціальний фонд: 50% екологічного податку з радіоактивних відходів.

2) Місцеві бюджети (спеціальний фонд): 55% бюджети м. Києва та Севастополя; 30% - обласні бюджети та бюджети АР Крим; 25% - сільські, селищні, міські бюджети, бюджети ОТГ.

У таблицях 1 – 2 наведені дані щодо динаміки надходження екологічного податку та збору за забруднення навколишнього середовища до бюджетів різного рівня в Україні впродовж 2012 – 2018 років.

Таблиця 1 – Надходження екологічного податку та збору за забруднення навколишнього середовища до бюджетів різного рівня в Україні, млн. грн.

Рік	Екологічний податок (зведений бюджет), млн грн.	Екологічний податок (державний бюджет), млн грн.	Екологічний податок (місцевий бюджет), млн грн.	Збір за забруднення навколишнього середовища (зведений бюджет), млн грн.
2012	2816,00827795	1263,5661176	1552,4431603	42,6976062
2013	3899,48699600	2364,9265094	1534,5604870	16,9346611
2014	4830,90870700	3614,4809841	1216,4277230	6,21910521
2015	2691,04014100	1105,4138181	1585,6263232	8,72057723
2016	4987,43524500	1619,1701273	3368,2651186	11,98535279
2017	4698,43846100	1720,7890443	2977,6494168	1,94888500
2018	4921,50361100	2779,6176683	2141,8859433	1,02112770

Таблиця 2 – Динаміка надходження екологічного податку та збору за забруднення навколишнього середовища до бюджетів різного рівня в Україні, %

Рік	Темп зростання екологічного податку (зведений бюджет), %	Темп зростання екологічного податку (державний бюджет), %	Темп зростання екологічного податку (місцевий бюджет), %	Темп зростання збору за забруднення навколишнього середовища (зведений бюджет), %
2013	138,48	187,16	98,85	39,66
2014	123,89	152,84	79,27	36,72
2015	55,70	30,58	130,35	140,22
2016	185,33	146,48	212,42	137,44
2017	94,21	106,28	88,40	16,26
2018	104,75	161,53	71,93	52,40

Аналіз наведених даних свідчить про те, що у 2015 – 2016 років спостерігалось прискорення темпів зростання збору за забруднення навколишнього середовища, у 2017 – 2018 спостерігається суттєве уповільнення. Це може бути свідченням того, що останніми роками знизилась обсяги викидів забруднюючих речовин.

Щодо екологічного податку, то його ставки зростали впродовж 2014 – 2018 років, їх підвищували 01.04.2014, 01.01.2016, 01.01.2017 та 01.01.2018 року. Темпи зростання доходів зведеного та державного бюджетів повністю відповідають цим періодам. Зростання обсягів екологічного податку у доходах місцевих бюджетів у 2015 році можливо пояснити початком децентралізації та здійсненими змінами у Податковому кодексі. З таблиці 2 видно, що спостерігається уповільнення темпів зростання надходження екологічного податку до місцевих бюджетів впродовж 2017 – 2018 років. На нашу думку, це можливо пояснити неефективністю чинною системи наповнення бюджетів

ОТГ та місцевих бюджетів, оскільки більшість громад не мають на своїй території крупних підприємств-забруднювачів і, відповідно це джерело наповнення бюджету відсутнє.

Рівень розвитку економічного механізму регулювання і стимулювання раціонального природокористування опосередковано відображається рівнем природоохоронного фінансування.

Базовим критерієм оцінки рівня природоохоронних витрат в Україні є передусім їх частка у видатках державного бюджету, яка у 2006 – 2009 рр. становила 0,91 – 0,98%, у 2010–2014 рр. – 0,67–1,11%, у 2015–2017 рр. – 0,75–0,81%. Порівняно з показниками 2002 –2004 років (1,2 – 1,3%) спостерігається помітний регрес природоохоронного фінансування.

У таблиці 3 проведений аналіз динаміки зміни обсягів видатків на охорону навколишнього середовища.

Таблиця 3 – Динаміка зміни видатків бюджету на охорону навколишнього середовища, млн. грн.

Рік	Видатки бюджету на охорону навколишнього середовища	Темп зростання, %	Видатки державного бюджету на охорону навколишнього середовища	Темп зростання видатків державного бюджету, %	Видатки місцевих бюджетів на охорону навколишнього середовища	Темп зростання видатків місцевих бюджетів, %
2007	2241,3		1809,1		432,2	
2008	2764,7	123,35	2230,2	123,28	534,5	123,67
2009	2538,8	91,83	1824,3	81,80	714,5	133,68
2010	2872,4	113,14	2292,7	125,68	579,7	81,13
2011	3890,7	135,45	3008,40	131,22	882,30	152,20
2012	5297,9	136,17	4135,40	137,46	1162,50	131,76
2013	5594,2	105,59	4595,00	111,11	999,20	85,95
2014	3481,7	62,24	2597,00	56,52	884,70	88,54
2015	5529,7	158,82	4053,00	156,06	1476,70	166,92
2016	6255,4	113,12	4771,60	117,73	1483,80	100,48
2017	7349,3	117,49	4739,90	99,34	2609,30	175,85

Динаміка видатків зведеного бюджету України на охорону навколишнього природного середовища свідчить про те, що вони щорічно зростають (за виключенням 2014 року), але темпи цього зростання впродовж 2016 – 2017 років уповільнились і становлять 113,12% та 117,49% відповідно. Такі темпи зростання видатків, якщо знівелювати вплив інфляційного чинника, виявляються незначними, що є ознакою стагнації видатків на природоохоронні цілі. Аналогічна ситуація характерна і для державного бюджету, крім того, видатки у 2017 році – взагалі скоротились. Щодо обсягів місцевих бюджетів то їх темпи з 2015 року прискорились, у 2015 та 2017 роках – суттєво. На нашу думку, це пов'язано із процесами децентралізації влади. Є підстави вважати, що створені ОТГ більш виважено ставляться до екологічної політики та необхідності фінансування природоохоронних заходів.

На нашу думку, досягти синергетичного ефекти у процесі реалізації екологічної політики можливо в разі, якщо динаміка надходження екологічного податку до бюджетів буде співпадати з відповідною динамікою щодо видатків на природоохоронні заходи.

Результати проведених досліджень наведені на рисунку 1. Ставки екологічного податку зростали впродовж 2014 – 2018 років, їх підвищували 01.04.2014, 01.01.2016, 01.01.2017 та 01.01.2018 року. Максимуми на кривій динаміки темпів зростання екологічного податку відповідають зазначеним періодам.

Як бачимо з рисунка, динаміка надходження екологічного податку до бюджету не співпадає з динамікою видатків бюджету на охорону навколишнього середовища. Така ситуація тим більш є нелогічною, оскільки, як показав проведений аналіз, майже 75% цього податку до державного бюджету перераховують крупні підприємства, що здійснюють скиди забруднюючих речовин.

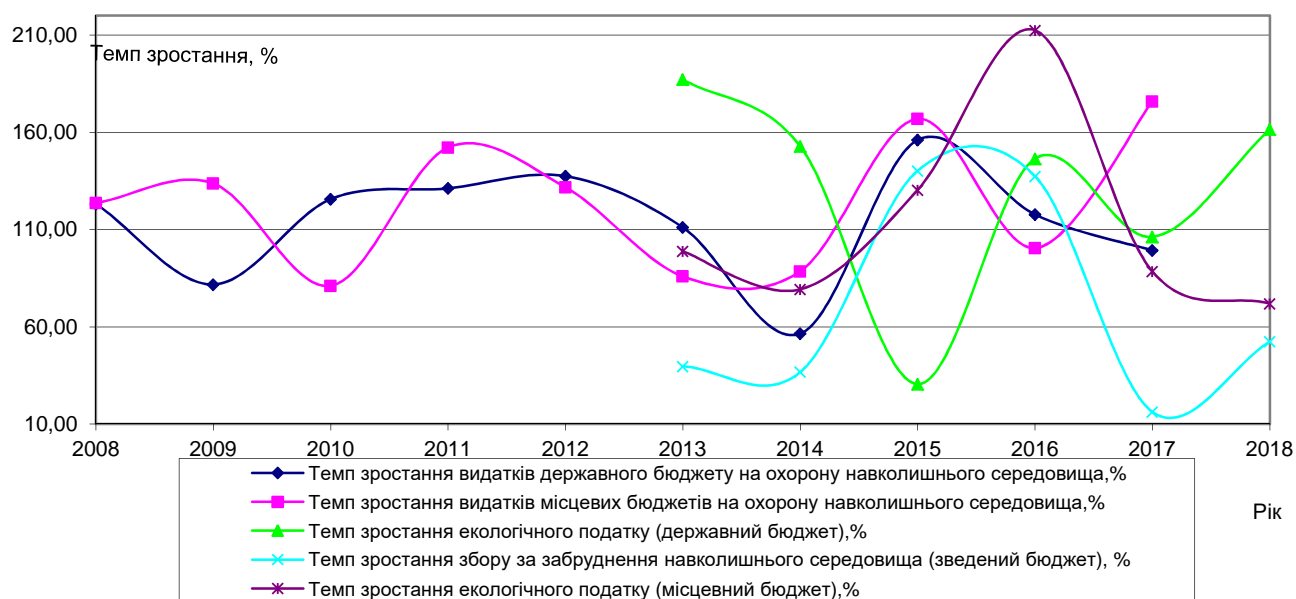

Рисунок 1 – Темпи зростання видатків державного та місцевого бюджетів, збору за забруднення навколишнього середовища, екологічного податку, що зараховується у державний та місцевий бюджети

Серед них металургійні підприємства ПАТ «Арселорміттал Кривий Ріг», ПрАТ «Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча», ПАТ «Дніпровський металургійний комбінат», підприємство ПАТ «Черкасихіволокно», підприємства корпорації ДТЕК та ін. Отже держава отримує кошти платників направляє їх на природоохоронні заходи із затримкою, як мінімум один рік. Це свідчить про недосконалість регуляторних механізмів екологічної політики як на рівні держави, так і на рівні окремих територій. Нажаль в умовах децентралізації влади (з 2015 року), ситуація не покращилась, що свідчить про низьку ефективність екологічної політики держави по відношенню до територій. Чинний механізм перерозподілу екологічного податку щодо територій призводить до того, що тільки певні ОТГ мають можливість отримати свою частку податку (ті, на території яких зареєстровані підприємства-забруднювачі). З огляду на зазначене, існує необхідність розроблення методологічних підходів до визначення обґрунтування ефективних напрямів реалізації державної політики у сфері охорони довкілля на рівні ОТГ, рекомендацій з їх наукового супроводу, опрацювання комплексу заходів щодо їх упровадження та вдосконалення чинної організаційно-правової бази.

Зрозуміло, що за умови застосування упереджувального підходу навіть незначні природоохоронні інвестиції забезпечують значну економію. Стабільне інвестиційне забезпечення екологічної сфери потребує державних гарантій для видатків у сферу охорони довкілля, реалізації превентивних заходів у регіонах з підвищеним екологічним ризиком, підтримки підприємств, що запроваджують інновації у природоохоронну діяльність (табл. 4).

Таблиця 4 - Динаміка та джерела фінансування капітальних інвестицій у охорону навколишнього середовища, млн. грн.

Рік	Капітальні витрати (інвестиції) на охорону навколишнього природного середовища, млн. грн.	Темп зростання, %	у т.ч. з Державного бюджету, млн. грн.	у т.ч. з місцевих бюджетів, млн. грн.	у т.ч. за рахунок власних коштів підприємств, млн. грн.	у т.ч. з інших джерел, млн. грн.	Місцеві бюджети та інші джерела разом, млн.грн.
2007	3080,7		297,90	357,50	2291,50	133,80	491,30
2008	3731,4	121,12	707,80	569,90	2269,00	184,70	754,60
2009	3040,7	81,49	276,40	346,70	2325,90	91,70	438,40
2010	2761,500	90,82	240,50	261,30	2145,10	114,60	375,90
2011	6451,035	233,61	285,00	347,60	4297,60	1520,80	1868,40
2012	6589,300	102,14	89,50	371,50	3893,00	2235,30	2606,80
2013	6038,800	91,65	78,70	350,20	3593,50	2016,40	2366,60

2014	7959,900	131,81	39,80	Н.д.	3924,54	Н.д.	3995,56
2015	7675,600	96,43	314,70	Н.д.	2692,25	Н.д.	4668,65
2016	13390,500	174,46	374,93	Н.д.	3896,90	Н.д.	9118,67
2017	11025,600	82,34	385,90	Н.д.	5132,10	Н.д.	5507,60

Як бачимо, ситуація щодо темпів зростання капітальних інвестицій є нестабільною, у 2013, 2015 та 2017 роках спостерігалось уповільнення, у 2014 та 2016 – навпаки прискорення. Такий підхід неможливо вважати системним і, як наслідок, відсутність кардинальних змін екологічної ситуації у країні.

Щодо поточних інвестицій, то їх темпи з 2015 року підвищуються, але не суттєво, на рівні офіційного рівня інфляції, що знижує їх економічну ефективність.

У таблицях 6 та 7 проведений аналіз структури джерел фінансування капітальних та поточних інвестицій у природоохоронну діяльність.

Як бачимо, найбільша частка інвестицій здійснюється за рахунок власних коштів підприємств. Збільшення у 2011 – 2013 роках частки інших джерел можливо пояснити наявністю міжнародної фінансової допомоги на природоохоронну діяльність. Щодо частки видатків державного бюджету, то останніми роками вона скорочується і становила лише 3,5% у 2017 році. Натомість останніми роками незначно зростає частка фінансування за рахунок коштів місцевих бюджетів. Отримані результати підтвердили зроблені висновки щодо неефективності державної політики здійснення капітальних інвестицій у природоохоронні заходи.

Таблиця 5 - Динаміка та джерела фінансування поточних витрат на охорону навколишнього середовища, млн. грн.

Рік	Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища, млн. грн.	Темп зростання, %	у т.ч. з Державного бюджету, млн. грн.	у т.ч. з місцевих бюджетів, млн. грн.	у т.ч. за рахунок власних коштів підприємств, млн. грн.	у т.ч. з інших джерел, млн. грн.	Місцеві бюджети та інші джерела, млн. грн.
2007	6610,30		146,00	58,10	6386,60	19,60	77,70
2008	8444,60	127,75	200,90	68,60	8144,50	30,60	99,20
2009	8032,70	95,12	250,40	75,50	7699,30	7,50	83,00
2010	10366,60	129,05	280,20	93,20	9983,10	10,10	103,30
2011	12039,40	116,14	314,30	113,00	11598,80	13,30	126,30
2012	13924,70	115,66	343,20	116,10	13452,40	13,00	129,10
2013	14339,10	102,98	375,80	137,50	13815,50	10,30	147,80
2014	13965,70	97,40	279,31	Н.д.	13509,18	Н.д.	177,21
2015	16915,50	121,12	304,48	Н.д.	16382,10	Н.д.	228,92
2016	19098,20	112,90	553,85	Н.д.	18172,70	Н.д.	371,65
2017	20466,40	107,16	470,73	Н.д.	19114,50	Н.д.	881,17

Таблиця 6 – Структура джерел фінансування капітальних інвестицій у охорону навколишнього середовища, %

Рік	Частка Державного бюджету у загальній сумі капітальних витрат, %	Частка місцевих бюджетів у загальній сумі капітальних витрат, %	Частка власних коштів підприємств у загальній сумі капітальних витрат, %	Частка інших джерел у загальній сумі капітальних витрат, %	Частка місцевих бюджетів та інших джерел у загальній сумі капітальних витрат, %
2007	9,67	11,60	74,38	4,34	15,95
2008	18,97	15,27	60,81	4,95	20,22
2009	9,09	11,40	76,49	3,02	14,42
2010	8,71	9,46	77,68	4,15	13,61
2011	4,42	5,39	66,62	23,57	28,96
2012	1,36	5,64	59,08	33,92	39,56
2013	1,30	5,80	59,51	33,39	39,19
2014	0,50	Н.д.	49,30	Н.д.	50,20
2015	4,10	Н.д.	35,08	Н.д.	60,82
2016	2,80	Н.д.	29,10	Н.д.	68,10
2017	3,50	Н.д.	46,55	Н.д.	49,95

З таблиці 7 бачимо, що як і капітальні інвестиції, так і поточні інвестиції здійснюються за рахунок власних коштів підприємств. Якщо капітальні інвестиції фінансуються підприємствами на рівні 40-50%, то поточні – на 95% у

середньому. Інші джерела не мають суттєвого значення у процесі поточного інвестування (менше 1%). Державне фінансування поточних інвестицій також не є суттєвим – на рівні 2%, ще менше значення має поточне фінансування з місцевого бюджету.

Таблиця 7 – Структура джерел фінансування поточних витрат на охорону навколишнього середовища, %

Рік	Частка Державного бюджету загальній сумі поточних витрат, %	Частка місцевих бюджетів у загальній сумі поточних витрат, %	Частка власних коштів підприємств у загальній сумі поточних витрат, %	Частка інших джерел у загальній сумі поточних витрат, %	Частка місцевих бюджетів та інших джерелу загальній сумі поточних витрат, %
2007	2,21	0,88	96,62	0,30	1,18
2008	2,38	0,81	96,45	0,36	1,17
2009	3,12	0,94	95,85	0,09	1,03
2010	2,70	0,90	96,30	0,10	1,00
2011	2,61	0,94	96,34	0,11	1,05
2012	2,46	0,83	96,61	0,09	0,93
2013	2,62	0,96	96,35	0,07	1,03
2014	2,00	Н.д.	96,73	Н.д.	1,27
2015	1,80	Н.д.	96,85	Н.д.	1,35
2016	2,90	Н.д.	95,15	Н.д.	1,95
2017	2,30	Н.д.	93,39	Н.д.	4,31

Отже серед проблем, на вирішення яких необхідно зосередити управлінський вплив є такі: вдосконалення механізми використання екологічного податку (його постійно отримують тільки ті ОТГ, на території яких розташовані великі промислові підприємства); впровадження механізму акумуляції коштів екологічного податку об'єднаних територіальних громад з метою їх ефективного використання за цільовим призначенням; забезпечення надходження частини податку за використання надр державного значення до бюджету ОТГ, оскільки надрокористування спричиняє екологічні збитки на місцевому рівні; впровадження низки додаткових податків, а саме а) з підприємств, яким підпорядковуються місця утилізації чи зберігання відходів, що розташовані в межах громади, б) за використання природних ресурсів місцевого значення – територій лісового і водного фондів, видобуток корисних копалин місцевого значення (пісок, щебінь, родючий ґрунт, торф тощо), у випадку вивезення їх за межі району.

Висновки. В роботі доведено, що сталий розвиток держави неможливо забезпечити без створення умов сталого розвитку її адміністративно-територіальних одиниць на основі моделі, складовими якої є економічна, соціальна та екологічна складові. Обґрунтована необхідність зосередження уваги на екологічній складовій.

Показано, що одними із найважливіших еколого-економічних інструментів природоохоронної діяльності в Україні є екологічний податок та збір за забруднення довкілля. За результатами аналізу динаміки збору за забруднення навколишнього середовища встановлено, що у 2015 – 2016 років спостерігалось прискорення темпів зростання, у 2017 – 2018 - суттєве уповільнення. Доведено, що це може бути свідченням того, що останніми роками знизилась обсяги викидів забруднюючих речовин. Встановлено, що зростання обсягів екологічного податку у доходах місцевих бюджетів у 2015 році пов'язано із початком децентралізації та здійсненими змінами у Податковому кодексі. Доведено, що уповільнення темпів зростання надходження екологічного податку до місцевих бюджетів впродовж 2017 – 2018 років є наслідком неефективної системи наповнення бюджетів ОТГ та місцевих бюджетів.

Проведена оцінка рівень розвитку економічного механізму регулювання і стимулювання раціонального природокористування на основі показників природоохоронного фінансування. Здійснений аналіз динаміки зміни обсягів видатків на охорону навколишнього середовища. Встановлено, що видатки зведеного бюджету України на охорону навколишнього природного середовища щорічно зростають, але темпи цього зростання впродовж 2016 – 2017 років уповільнились і становлять 113,12% та

117,49% відповідно. Доведено, що такі темпи нівелюються інфляційними чинниками. Встановлено, що наявне уповільнення темпів фінансування з державного бюджету, в той же час фінансування з місцевих бюджетів – з 2015 року суттєво прискорилося. Це дає підстави стверджувати, що створені ОТГ більш виважено ставляться до екологічної політики та необхідності фінансування природоохоронних заходів.

Досліджено взаємозв'язок між надходженням екологічного податку до бюджетів та динамікою видатків на природоохоронні заходи. Встановлено, що динаміка надходження екологічного податку до бюджету не співпадає з динамікою видатків бюджету на охорону навколишнього середовища. Це свідчить про недосконалість регуляторних механізмів екологічної політики як на рівні держави, так і на рівні окремих територій.

Доведена необхідність розроблення методологічних підходів до обґрунтування ефективних напрямів реалізації державної політики у сфері охорони довкілля на рівні ОТГ, рекомендацій з їх наукового супроводу, опрацювання комплексу заходів щодо їх впровадження та вдосконалення чинної організаційно-правової бази.

Проведений аналіз динаміки та джерел фінансування капітальних та поточних інвестицій у охорону навколишнього середовища. Показано, що динаміка темпів зростання капітальних інвестицій є нестабільною, внаслідок чого відсутні кардинальні зміни екологічної ситуації у країні. Показано, що темпи зростання поточних інвестицій є несуттєвими, на рівні офіційного рівня інфляції, що знижує їх економічну ефективність.

Список використаних джерел

1. Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» (від 12 січня 2015 р., № 5/2015). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення 04.02.2018).
2. Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf (дата звернення 04.05.2018).
3. Територіальна громада як базова ланка адміністративно-територіального устрою України: проблеми та перспективи реформування. Київ: НІСД, 2016. - 61 с.
4. Батанов О.В. Територіальна громада – первинний суб'єкт муніципальної влади в Україні: поняття та ознаки. URL: http://www.cvk.gov.ua/visnyk/pdf/2008_2/visnik_st_13.pdf (дата звернення 04.02.2018).
5. Муркович Л. Територіальна громада як суб'єкт місцевого самоврядування в Україні: теоретичні аспекти. URL: http://www.dbuara.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_02%285%29/10mliuta.pdf (дата звернення 04.02.2018).
6. Молодожен Ю.Б. Поняття і сутність територіальної громади в системі місцевого самоврядування України / Б.Ю. Молодожен // Університетські наукові записки: Часопис Хмельницького університету. - 2006. - № 2. - С. 128-136.
7. Волков В. П., Горошкова Л. А., Карбівничий Р. О. Управління нерухомістю територіальних громад. Белосток: Белосток, 2018. 144 с.
8. Волков В. П., Горошкова Л. А., Карбівничий І. О. Наукові засади технології управління ресурсами комунальної власності в умовах реформування. Белосток: Белосток, 2018. 138 с.
9. Volkov V.P., Karbivnychy I.O., Karbivnychy R.O., Horbova I.A. Conditions of the no-loss functioning of territorial formation. Belostok: Belostok, 2018. 190 с.
10. Горошкова Л. А. Роль міжбюджетного регулювання у фінансовій спроможності територіальних громад / Л.А. Горошкова, В.П. Волков, Р.О. Карбівничий // Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки. - 2018. - № 36. - С. 5-12.
11. Horoshkova L. The Reverse Subsidy's Impact of United Territorial Community's Budget Generations / L. Horoshkova, V. Volkov, L. Kapranova, A. Komelina // International Journal of Engineering & Technology. - 2018. - № 7(4.8). - P. 539-543.
12. Горошкова Л. А. Управління фінансовими процесами децентралізації та формування територіальних громад / Л. А. Горошкова, В.П. Волков // Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету. - 2018. - № 36/1. - С. 285-293.
13. Державна екологічна політика України в умовах децентралізації влади / за наук. ред. д.е.н., проф. С.В. Хлобистова / Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». Київ: ДУ ІСПСР НАН України, 2016. 226 с.
14. Хлобистов С.В. Особливості формування та розвитку міжнародної екологічної політики України за умов децентралізації врядування // Сталый розвиток – XXI століття: управління, технології, моделі. Дискусії 2016: колективна монографія [Андерсон В.М., Балджи М. Д., Баркан В.І. та ін.] / НТУУ «Київський

політехнічний інститут»; Інститут телекомунікацій та глобального інформаційного простору НАН України; Вища економіко-гуманітарна школа / за наук. ред. Хлобистова Є.В. Черкаси, 2016. - С. 228-234.
 15. Гусєва І. І., Сєгєда І.В., Хлобистов Є.В. Екологізація енергетики у забезпеченні сталого розвитку держави / за наук. редакцією д.е.н., проф. Хлобистова Є.В. / НТУУ «КПІ», ІТГІП НАНУ, The University of Economics and Humanities. - Київ-Бєльськ-Бяла: видавець Чабаненко Ю.А., 2015. – 276 с.

References

1. Decree of the President of Ukraine «On the Strategy of Sustainable Development» Ukraine-2020 «(from January 12, 2015, № 5/2015). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (date of treatment 04.02.2018).
2. Sustainable Development Goals: Ukraine. National report. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. URL: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf (date of treatment 04.05.2018).
3. Territorial community as a base part of the administrative - territorial device of Ukraine: problems and prospects of reforming. The analytical report. Kyiv.: NISI, 2016. 61 p.
4. Batanov O. V. A territorial community - primary subject of municipal authority in Ukraine: concept and attribute. URL: http://www.cvk.gov.ua/visnyk/pdf/2008_2/visnik_st_13.pdf. (date of treatment 04.02.2018).
5. Murkovich L. A. Territorial community as the subject of local self-management in Ukraine: theoretical aspects. URL: http://www.dbuapa.dp.ua/vidavnicтво/2010/2010_02%285%29/10mliuta.pdf. (date of treatment 04.02.2018).
6. Molodozhen, Y. B. (2006). Concept and essence of a territorial community in system of local self-management of Ukraine. University scientific slip: a magazine of Khmelnytskyi university. № 2. P. 128-136. [in Ukr.].
7. Volkov V. P., Horoshkova L. A., Karbivnychi R. O. Upravlinnia nerukhomistiu terytorialnykh hromad. Belostok: Belostok, 2018. 144 p. [in Ukr.].
8. Volkov V. P., Horoshkova L. A., Karbivnychi I. O. Scientific principles of technologies of management of community property resources are in the conditions of reformation. Belostok: Belostok, 2018. 138 p.
9. Volkov V.P., Karbivnychi I.O., Karbivnychi R.O., Horbova I.A. Conditions of the no-loss functioning of territorial formation. Belostok: Belostok, 2018. 190 c.
10. Horoshkova L. A., Volkov V. P., Karbivnychi R. O. (2018). A role of the interbudgetary adjusting is in financial possibility of territorial communities. Bulletin of Priazovsky Technical University. Series: Economic sciences. № 36. P. 5-12. [in Ukr.].
11. Horoshkova L., Volkov V., Kapranova L., Komelina A. (2018). The Reverse Subsidy's Impact of United Territorial Community's Budget Generations. International Journal of Engineering & Technology. № 7(4.8). P. 539-543.
12. Horoshkova L. A., Volkov V. P. (2018). Management of decentralization and forming of territorial communities financial processes. University Economic Bulletin/ Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University. № 36/1. P. 285-293. [in Ukr.].
13. A public ecological policy of Ukraine is in the conditions of decentralization of power / nauk. red. d.e.n., prof. Ye.V. Khlobystova. Kyiv, 2016. 226 p. [in Ukr.].
14. Khlobystov I.V. Features of formation and development of international environmental policy of Ukraine in the conditions of decentralization of governance // Sustainable development - XXI century: management, technology, models. Discussions 2016: Collective Monograph [Anderson VM, Balgi MD, Barkan VI etc.] / NTUU «Kyiv Polytechnic Institute»; Institute of Telecommunications and Global Information Space of the National Academy of Sciences of Ukraine; Higher economics and humanitarian school. / nauk. red. d.e.n., prof. Ye.V. Khlobystova. Cherkasy, 2016. P. 228-234. [in Ukr.].
15. Guseva I. I., Segeda I. V., Khlobystov E. V. Ecologization of power in maintenance of sustainable development of the state / nauk. red. d.e.n., prof. I.V. Khlobystova / NTUU «Kyiv Polytechnic Institute»; Institute of Telecommunications and Global Information Space of the National Academy of Sciences of Ukraine; Higher economics and humanitarian school. Kiev-Bel'sko-Byala: publisher Chabanenko Yu.A., 2015. 276 p. . [in Ukr.].

Keywords: incorporated united territorial community, sustainable development, innovative technologies, natural and economic systems, management

Ключові слова: об'єднана територіальна громада, сталий розвиток, інноваційні технології, природно-господарські системи, управління

Ключевые слова: объединенная территориальная община, устойчивое развитие, инновационные технологии, естественно-хозяйственные системы, управление

Перевірено на плагіат системою: <https://corp.eu.unicheck.com/library/viewer/report/1000104181>